

Disciplina – **Compoziție și tehnici tradiționale**

Tema dată:

Replici și interpretări după ceramica veche românească – formă și decor

Datorită situației în care ne aflăm partea practică a disciplinei se amână pentru o perioadă ulterioară când se va da voie să mergem la școală.

Dar pentru notă având în vedere că nu știm deocamdată când se va normaliza situația școlară cer doar desene. Facultativ cine dorește poate comanda lut online - nu trebuie cantități mari – un pachet ajunge, și îl refolosiți – faceți un vas – fotografie – refolosiți lutul.

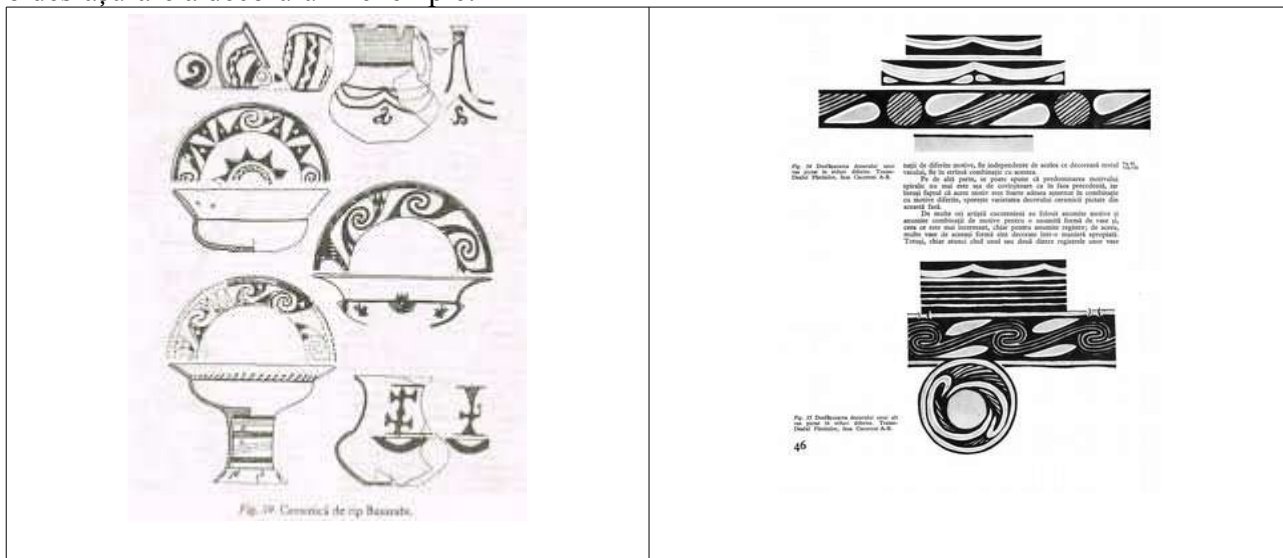
Documentarea pentru tema – am dat deja imagini cu ceramica veche de pe teritoriul românesc – vă alegeți ce tip de vas vă interesează mai mult ca formă și decor și faceți desene – scara unu la unu. Adică la mărimea la care vreți să fie vasul în ideea că ne vom relua lucrul în condiții normale (să nu fie mai mici de 20 cm – puteți varia mărimea pieselor mai ales dacă alegeți un tip de decor mai elaborat - merită și vasul să fie mai mare) – **în total 15 desene. 13 aprilie – 24 mai.**

Replici și interpretări se referă la faptul că cel mai ușor pentru a înțelege un model este a-l reproduce, urmând ca după ce este înțeles să treceți la partea de interpretare.

Atenție la ceramică (nu doar vase) are importanță și forma și decorul, pentru tema dată amândouă sunt la fel de importante.

Din punct de vedere compozițional ceramica utilitară din documentarea dată se încadrează în tipul de simetrie de rotație adică ne imaginăm un ax vertical de simetrie care trece prin centrul vasului – față de el pe fiecare meridian toate punctele de pe suprafața vasului sunt la aceeași distanță (meridian – de fapt cerc orizontal în raport cu axul de simetrie) acest tip de simetrie este tipic pentru obiectele construite la roata olarului sau originalele de ipsos realizate la strung. În cazul interpretării formei se poate respecta sau nu simetria de rotație dar prefer să faceți desene și să trimiteți imaginile pe mail ca sa discutăm concret.

Tehnica de lucru pentru desene - tuș, cerneală, baiț, pastel etc. Nu desenați vasele în perspectivă – gândiți-vă că le vedeți la nivelul ochilor și atunci baza și gura vasului sunt doar câte o linie orizontală. Dar puteți da sugestie de volum și o idee despre decor – în paralel la fiecare vas faceți și o desfășurare a decorului – exemple:

Pentru cei care doresc să și realizeze vasele din lut intre alegem cele mai reușite desene ca sa le transpunem.

Tehnica de lucru în material ceramic - trebuie cunoscută chiar dacă întârziem cu partea practică, astfel că prezint în continuare cu titlu informativ deocamdată Tehnici de realizare a ornamentației:

Dimensiunea estetică a ceramicii se manifestă prin armonia și expresivitatea atât a formelor cât și a decorului, valentele sale artistice se exprimă prin proporții și prin culoare. Fiind una din cele mai vechi și mai răspândite arte, ceramica a cunoscut o varietate extraordinară de forme, aspecte, unele particulare, specifice pentru anumite arii culturale, altele generale, care țin mai mult de evoluția societății umane.

Grupul artelor decorative de care aparține ceramica, are ca atribut și formă de expresie comună ornamentul, destinat înfrumusețării prin culoare, formă și textură a suprafeței obiectului pe care este aplicat.

La realizarea ornamentului contribuie următoarele elemente:

-elemente formale – toate semnele, simbolurile care compun designul ornamentului; -elementele cromatice; -elementele tehnice – metoda, tehnica, mijloacele de realizare a ornamentului.

-Elementele formale cuprind o varietate de decoruri începând cu punctul și linia, elemente geometrice, fitomorfe, zoomorfe, figura umană, și sunt înglobate în repertoriul ornamental.

-Elementele cromatice – în cromatica ceramicii intervine culoarea ciobului pe care se realizează decorul, culoarea cu care se realizează ornamentului și eventual culoarea glazurii. Ceramica este realizată în mod tradițional dintr-un lut care prin ardere devine cărămiziu – teracota și care este caracteristic de altfel pentru arealul dat. Uneori s-a practicat angobarea vaselor de ceramică fie cu un lut roșu fie cu humă albă. Decorul s-a realizat pentru multă vreme cu oxid de cupru și oxid de mangan, conferind tandemul de culori verde și maro la care s-a adăugat galbenul obținut cu glazura de plumb și mici cantități de oxid de fier, pe fond de humă albă.

Glazura tipică pentru ceramica traditionala este o glazură pe bază de plumb, lucioasă și transparentă dar care alterează culorile – le intensifică pe de o parte dar le și schimbă ușor – huma devine gălbuie sau verzuie, iar ciobul vasului devine maroniu.

-Elementele tehnice – modalitățile în care este lucrat decorul sunt diverse:

1. Decorul incizat – incizia este una din cele mai vechi tehnici practicate în decorul ceramic, apare din neolitic când însoțește uneori decorul pictat și se menține fără întrerupere până în ceramica populară.

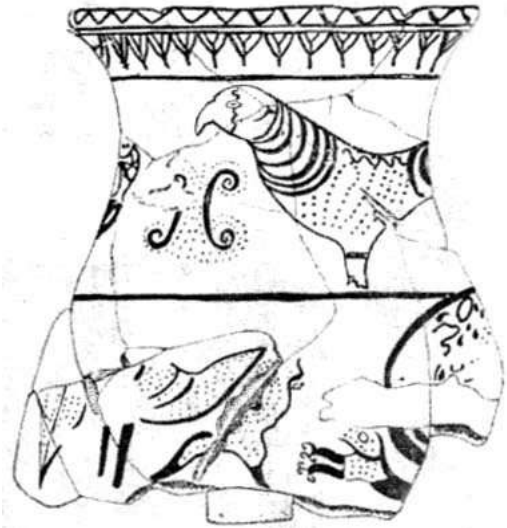
În afară de desenul incizat cu o linie simplă s-a practicat din vechime, incizia cu „pieptenele” un instrument cu mai mulți zimți care lăsa urme multiple paralele, cu care se realiza printre altele un decor tipic de linii în val, benzi de linii orizontale, sau verticale, etc. Este un decor arhaic care se întâlnește până azi. În evul mediu, s-a utilizat un decor incizat și apoi glazurat, cu o glazură transparentă care adunându-se în incizie forma un strat mai gros, mai întunecat la culoare care crea un contrast plăcut între fondul și desenul decorului. Tehnica a fost denumită sgrafitto.

2. Decorul pictat cu angobă - este o tehnică arhaică, apare din neoliticul timpuriu, printre cele mai frumoase exemple de pictură cu angobă se numără vasele de Cucuteni, unde deseori pictura a fost asociată cu incizia. Se deosebesc mai multe genuri ale picturii cu angobă: **a.** Când desenul – pictura este realizată pur și simplu pe ciobul vasului; **b.** Când pictura necesită o tratare prealabilă care presupune angobarea suprafeței vasului cu o culoare, de obicei roșu sau alb (întâlnită din neoliticul timpuriu – Gura Baciului, Cîrcea, Starcevo-Criș, Ciumești). În ceramica dacică se întâlnesc exemplare deosebite de ceramică pictată, tehnica presupunea angobarea întregii suprafețe a vasului cu o angobă alb-gălbuie peste care se picta decorul propriu zis, într-o cromatică restrânsă - tonuri de gălbuiuri, nuanțe de roșu, și de brunuri.

În cazul ceramicii dacice se întâlnesc două tipuri de decoruri pictate pe suprafața angobată: unul mai frecvent întâlnit constând în decoruri cu benzi și motive geometrice, foarte simplu și cunoscut ca stilul geometric, și un al doilea gen de pictură pe angobă mult mai rar întâlnit, cu motive vegetale – vița de vie și figurative – vulturul.

220. Vas piriform, Ghelăești, faza Cucuteni A-B

221. Ceramică fină de la Sarmisegetusa Regia

Ceramica pictată se realizează cu angobe colorate în galben, verde, albastru, roșu culoarea fiind revelată prin aplicarea glazurii. Tehnica picturii cu angobă atât sgraffito-ul cât și desenul pictat în angobă se dezvoltă de o manieră deosebită în evul mediu românesc, moștenindu-se în ceramica populară actuală; c. În afară de pictura cu angobă a mai existat o tehnică ce implica folosirea angobei asociată cu șlefuirea, care s-a practicat din neolitic – un strat de lut mai fin (numit și șlem, sau slip de unii autori) care era ulterior foarte bine șlefuit. În evul mediu, se dezvoltă o tehnică de decorare, în special a cănilor (considerate produse de lux), în care șlefuirea nu se face pe toată suprafața ci urmează niște trasee bine determinate de cele mai multe ori este vorba de linii paralele șlefuite, orizontale peste care s-au suprapus linii oblice sau verticale.

3. Decorul angobat și sgraffitat – apare în arealul cultural bizantin sub influența ceramicii islamice, în centre bizantine din secolul XI, pentru ca apoi să fie preluat de Constantinopol care ajunge centrul bizantin major de producere a acestui stil ceramic, de unde este importat masiv în toată Europa. Tehnica folosește contrastul dintre culoarea ciobului mai întunecată, dezvoltată prin desenul incizat, și culoarea fondului de obicei angobat cu o culoare deschisă, albă. Tehnica ceramicii angobate, incizate și apoi glazurate, cunoscută sub numele generic de ceramică sgraffitată se răspândește în toată Europa Occidentală, pe de o parte datorită influenței culturale bizantine care era considerabilă în special în estul Europei, dar și prin intermediul maurilor din Spania, care aduc cu ei toate inovațiile ceramicii islamice, lor datorându-li-se atât influența în realizarea glazurii cu staniu cât și utilizarea lusterelor în Europa occidentală.

224 Cupă Constantinopol, sec. XIII-XIV (champlevé)

225 Cupă Tesalonic (Salonique), sec. XII-XIII

Tehnica sgraffitării este moștenită de ceramica populară însă apare mai rar în cursul secolului XX, fiind preferată pictura cu cornul.

Din tehnica picturii cu angobă derivă alte trei tehnici, înrudite, decorul marmorat, tehnica jirăvirii și decorul penat, toate trei se bazează pe proprietatea substanțelor coloidale (barbotine colorate, un amestec de argilă, nisip, și oxizi metalici într-o suspensie apoasă) de a nu se amesteca una cu cealaltă¹.

4. **Tehnica marmorării** constă în acoperirea suprafeței vasului cu angobe diferite colorate lăsate să se scurgă una peste cealaltă rezultând o juxtapunere de pete colorate în forme naturale. La noi se întâlnește pe ulcioare de mici dimensiuni descoperite la Gherghița secolele XVI – XVII, sau la Orașul De Floci, sec. XVII, imaginea alăturată.

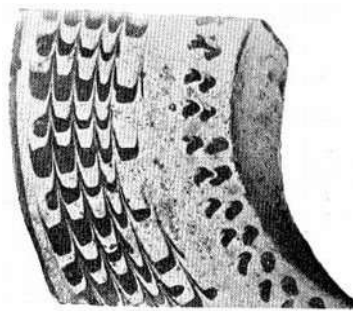

226 decor marmorat, Orașul de Floci, sec. XVI – XVII

5. **Tehnica jirăvirii**² este o tehnică foarte dezvoltată în ceramica populară contemporană, cu rădăcini în ceramica bizantină. Procedul constă în aplicarea unor linii de culoare cu cornul pe vasul angobat și încă umed, după care cu un instrument numit gaiță, se „trag” repede liniile trasate cu cornul, câtă vreme sunt ude și neabsorbite de peretele vasului, astfel încât nu se amestecă; rezultă un desen care întretaie șirurile de linii paralele, culoarea șirurilor fiind deplasată conform mișcărilor făcute cu „gaița” („gaița” este un fel de piepten făcut din trei sau patru fire de păr tare). Este specifică pentru centrul de ceramică de la Hurezi (Horezu).

227. Ouă pictate din lut ars, Dinogetia sec. XI - XII

228. Măgureni, sec. XVII

¹ „Procedeul propriu-zis (folosit pînă destul de recent în ceramica de la Curtea de Argeș) se bazează pe diferența stării coloidale a diferitelor culori din oxizii metalici amestecați cu humă. Culoarele se turnau cu lingura pe suprafața vasului, care se scutura ca să se amestece fără să se întrepătrundă”, apud Barbu Slătineanu, în *Ceramica feudală românească și originile ei*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 115.

² Barbu Slătineanu, *ibidem*, p. 114.

231 Horezu, artă populară

6. **Decorul penat** sau în formă de lacrimă – procedeul constă în picurarea de angobă peste șirurile de linii paralele încă ude trasate cu cornul; angoba picurată antrenează în drumul său culorile șirurilor de linii care se deplasează, formând așa numitele ornamente penate.

7. **Tehnica glazurării** – Tentația de a aplica un strat de sticlă sau de smalt pe ceramică, este foarte veche, și era motivată atât de considerente estetice cât și practice – stratul de smalt ar fi conferit impermeabilitate vaselor din ceramică, astfel primele tentative de glazurare apar aproape concomitent în Egipt și Mesopotamia, în mileniul 5 îen, și constau în aplicarea unei paste vitroase cu funcție de glazură pe o bază ceramică din faianță la care nu adera perfect. Pe teritoriul românesc ceramica cu smalt verde – măsliniu apare la ineput în așezările de la Dunărea de Jos apoi în cursul perioadei medievale se răspândește. Folosirea glazurii se face cu oarecare discreție la început – apar trasee de glazură pe marginea superioară a vaselor atât în interior cât și la exterior.

Alte modalități de decorare cu glazură sunt următoarele:

- pete de glazură pe toartă, sau pe gura ulcioarelor
- tot în cazul ulcioarelor uneori glazura este dispusă doar în jumătatea superioară a vasului.
- unele căni cu gura trilobată au ciocul de scurgere glazurat.
- inițial smaltul era dispus de regulă numai la exterior în cazul oalelor și ulcioarelor,
- unele grupe de ceramică din categoria ceramicii de lux – în special farfurii și unele străchini decorate au suprafața interioară glazurată integral. Culorile sunt galben în diferite nuanțe, verde oliv, verde muștar, sau verde închis, gamă de brunuri până la maro roșcat, uneori negru. Pot fi întâlnite situații de monocromie, sau de policromie, când fundalul are smalt de o culoare, iar decorul este subliniat sau stropit cu smalt de altă culoare. Decorul cu stropi de smalt de altă culoare decât smaltul din fundal (sau sublinierea desenului incizat cu glazură)
- decorul realizat doar cu incizii care apoi este glazurat,
- pictura cu angobă aplicată cu cornul, folosirea glazurii se referă la operația de glazurare sau de

subliniere a decorului, în cazul oalelor sau al ulcioarelor se pictează elemente de decor cu glazură – gen linii, alături de linii incizate sau trasate din angobă albă.

Situațiile întâlnite sunt foarte variate dar pot fi sintetizate astfel:

- a) Decor pictat cu glazură direct pe fondul vasului, pe suprafețe mici întâlnit mai ales la oale ulcioare, căni (singur sau asociat cu alte tehnici de decorare).
- b) Decor pictat cu glazură pe fond angobat (singur sau asociat cu alte tehnici de decor).
- c) Decor sgraffitat pe suprafață angobată și apoi glazurat (monocromie sau policromie).
- d) Decor pictat cu angobă și apoi glazurat (fie numai în strat uniform fie cu accente de culoare, sau stropi de aceeași culoare sau în culori diferite).
- e) Decor pictat cu smalt pe suprafață angobată și smălțuită.
- f) Decor incizat, alveolat sau cu realizat cu alte tehnici de modelaj și glazurat (singur sau asociat cu cu alte tehnici de decor).

8. tehnici de modelaj - constau în realizarea unui decor prin alterarea superficială a peretelui vasului sau aplicarea pe suprafața vasului de adaosuri de diferite forme, din lut care apoi sunt ornamentate cu alveole, creștături, sau prin alte intervenții .

a)-Decorul alveolat, este un decor cu mare vechime, întâlnit din neolitic,este folosit – sfeșnice, unele capace au bordura decorată cu un șir de alveole, la discurile decorative, unele din cercurile concentrice sunt realizate din șiruri de alveole, pe marginea bordurii străchinilor sau farfuriilor, iar tehnica se păstrează în arta populară contemporană, unde unele farfurii au marginea dantelată prin alveolare.

b)-Decorul cu creștături, deasemeni a fost folosit pe scară largă la decorarea ceramicii din cele mai vechi timpuri, dar în evul mediu apare deasemeni numai pe anumite categorii de piese – la capace, sfeșnice, discuri decorative, sau rareori pe bordura străchinilor sau a farfuriilor.

c)- Decorul imprimat – deasemeni un decor cu mare vechime, constă în imprimarea repetată a unui motiv (lucru ce se poate obține cu o șampilă sau cu roțița), creând șiruri sau benzi decorative, Este întâlnit în ceramica în cazul motivelor șampilate pe vasele făcute la roată, având ca motive, foliole imbricate, discuri, cercuri concentrice, linii punctate, etc.

d)-Decorul prin presare în matrițe – este un decor vechi, de exemplu s-a mai practicat la realizarea bolurilor deliene, *terra sigilata* romană, sau copiile geto-dace după vasele *terra sigilata* romane. Pentru acest fel de ornamentare în relief se foloseau negative (matrițe sau tipare) în care se grava decorul și apoi prin presare se obțineau motivele în relief. Matrițele pot fi făcute din lut uscat, lemn sau ipsos. În perioada medievală exista obiceiul de a confecționa matrițele sau tiparele din lemn în care se sculpta modelul dorit,³ dar în evul mediu este folosit la fabricarea cahlelor, avantajul fiind acela că permitea multiplicarea unei teme sau a unui motiv.

e)-Decorul ajurat – se realizează prin traforarea peretelui vasului folosind spațiile libere pentru decorarea suprafeței.

233 ulcior Târgșor, din secolele XV – XVII – detaliu decor

Ulciorul de mai sus are un decor realizat prin incizie cu un instrument cu patru dinți – similar piaptănelui folosit în ceramica populară.

³ Victor Simion, *Imagine și legendă*, Editura Meridiane, București, 1983, p. 167

Bibliografie recomandată:

Barbu Slătineanu, *Ceramica românească*, Fundația pentru literatură și artă “Regele Carol al II-lea”, București, 1938.

Corina Nicolescu și Paul Petrescu, *Ceramica românească tradițională*, Editura Meridiane, București, 1974.

Vladimir Dumitrescu - *Arta Culturii Cucuteni*, Editura Meridiane, Bucuresti, 1979.

Ioan Godea – *CERAMICA tehnologii traditionale*, Editura de Vest, Timisoara, 2007